

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2016

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA I
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

MARKING GUIDELINES

Time: 2½ hours

100 marks

These marking guidelines are prepared for use by examiners and sub-examiners, all of whom are required to attend a standardisation meeting to ensure that the guidelines are consistently interpreted and applied in the marking of candidates' scripts.

The IEB will not enter into any discussions or correspondence about any marking guidelines. It is acknowledged that there may be different views about some matters of emphasis or detail in the guidelines. It is also recognised that, without the benefit of attendance at a standardisation meeting, there may be different interpretations of the application of the marking guidelines.

XIYENGE XA A XIMBANGU

XIVUTISO XA 1 PROSI

- 1.1 A a endla vutiolori. Egondzweni ro suka eCenturion ku ya eFourways. (2)
- 1.2 Tlhelela na Ntshovelo. (2)
- 1.3 Xibedhlele xa Milpark na xa Chris Hani Baragwanath. (2)
- 1.4 Hikuva se a ku ri yona michini leyi a yi khomile vutomi bya Nkateko. (2)
- 1.5 A nga baleseriwangi hi xikongomelo xo karhi. U baleseriwile hi xihoxo hi swigevenga leswi a swi balesela movha wo tleketla mali.
(Timaraka i to seketela ntsena.) (2)
- 1.6 A a vula leswaku i xikombiso xa leswaku wa ha ri munhu wa nkoka laha misaveni. (2)
- 1.7 1.7.1 U hlanganile na nghozi yo chavisa swinene. (2)
1.7.2 Xitshembiso a a boheka ku famba ka ha ri mixo swinene a ya entirhweni. (2)
- 1.8 A va fanele va yile emaphoriseni va ya mangalela swigevenga leswi swi va vangeleke tinghozi leti va nga tikuma va ri na tona. (2)
- 1.9 Swi nga va swi kombisa leswaku vutomi bya Nkateko a byi ri ekhombyeni lerikulu swinene. (2)
- 1.10 A nga va a ri wa ka Ngobeni. Hikuva va ka Ngobeni loko va tiphata va ri Valambya. (2)
- 1.11 Ndzi yima na yona. Hikuva vutiolori bya pfuna eka rihanyu na vutomi bya munhu.
(Amukela na ma n wana mavekelo.) (2)

XIVUTISO XA XITSHURIWA XA B

- 1.12 Xitshuriwa xa B xa ndzi tsakisa, hikuva leswi vanhu lava va swi endlaka swo tiolola miri swa pfuna eka vutomi na rihanyu ra munhu. (2)

SWIVUTISO SWA XITSHURIWA XA A NA XA B

- 1.13 Xitshuriwa xa A xi vulavula hi vanhu lava va endlaka vutiolori va tirhisa swikanyakanya, na xona Xitshuriwa xa B xi kombisa vanhu lava endlaka vutiolori hi ku tirhisa swikanyakanya. (2)
- 1.14 Xitshuriwa xa A xi vulavula hi vanhu lava va endlaka vutiolori hi swikanyakanya va tlhela va humelela hi tinghozi to hambanahambana, kasi eka Xitshuriwa xa B ku hava nghozi leyi nga humelela. (2)

30 wa timaraka

XIYENGE XA B

XIVUTISO XA 2

SWILERISO

XITSHURIWA XA C

TINDLELA TO HLAWULEKA TO PASA TIDYONDZO TA WENA

Mukamberiwa a nga ha longoloxa tipoyinti tin'wana na tin'wana ta ntlhanu exikarhi ka leti landzelaka:

1. Ku wisa ku hlaya nkarhinyana lowu nga vaka kwalomu ka nhungu ku ya fika eka khume ra timinete.
2. Munhu u fanele a kuma ndhawu leyi nga pfuleka no kufumela.
3. Ku va munhu a sungula a hlamba a nga se hlaya tibuku ta yena.
4. Ku tiendlela nongonoko wa marito lawa ya sungulaka tipoyinti ta leswi u bohekaka ku nghena exikambelweni u swi tiva.
5. Ku va u hlaya u yingiserile vunanga bya mbilu ya wena.
6. Ku ambala mpahla yo vevuka leyi nga ku manyeki.
7. Ku hlaya tibuku ta wena u ri karhi u endla mpapfarhuto.
8. Ndlela yo hetelela i ku hundzuluxela leswi u swi hlayaka eka ririmi ra manana.

10 wa timaraka

XIYENGE XA C NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI

XIVUTISO XA 3

- 3.1 Vhengele ra mimovha ya Tananimitavona, muxavisi na muxavi. (2)
- 3.2 **TANANIMITAVONA.** (1)
- 3.3 C./I onga na ku níwi Khutaza ku xa va. (1)
- 3.4 Wu nga va wu nga tsakeriwi hi vanhu./Ku nga va ku ri khale wu tshamile wu nga xaviwi./Wu nga va wu onhakile ngopfu lero vaxavi va chava ku wu xava. (2)
- 3.5 R600. (2)
- 3.6 U hlamarile, U hlamarisiwa hi nxavo lowu wa le hansi.
U humesile mahlo a tikhoma na xilebvu. (2)
- [10]**

XIVUTISO XA 4

XITSHURIWA XA E: XINAVETISO

- 4.1 Xilogeni xa va ka Huletts: Chukelexidzi – ntsokombeloxidzi. (1)
- 4.2 Hikuva vaxavisi va ka Huletts va xavisa chukele ra ntsokombeloxidzi, ku n'oka hi xihatla na nkoka wa le henhla swinene. (3)
- 4.3 Xifaniso lexi nga evokweni ra ximatsi xi kombisa ntsokombelo wa chukele, kasi lexi nga evokweni ra xinene xi kombisa ntsako lowu wu nga kona hikokwalaho ka chukele. (2)
- 4.4 Xi nga va xi kongomisiwile eka vanhu van'wana na van'wana, lavatsongo na lavakulu lava tirhisaka chukele. (2)
- 4.5 Mukamberiwa u ta nyika matitwelo ya yena lama twisisekaka. Xikombiso:
- (a) Ndzi titwa ndzi tsakile, hikuva na mina ndzi rhandza chukele swinene ngopfu./Ndzi titwa ndzi navela ku baka/khekhe/swikonso.

Kumbe

- (b) A xi ndzi tsakisi, hikuva a ndzi ri rhandzi chukele.
(Amukela na matitwelo man'wana lama twisisekaka.) (2)
- [10]**

XIVUTISO XA 5

XITSHURIWA XA F

TINHLAMULO

- 5.1 Wansati. (1)
- 5.2 I rhavi ra xitlhelelo. Ri komba leswaku mhaka leyi a yi endlaka yi tlhela yi vuya eka yena. (2)
- 5.3 Nkul. (1)
- 5.4 Loko hi ya fika le hi twa timhaka leti a ku vulavuriwa hi tona, hi hlamarisile hi vatswari va vavasati lava nga tsemeleriwa. (2)
- 5.5 Tolweni a ndzi nga endzelangi malume loyi wa le Chochocho. (2)
- 5.6 Vafana va dya matimba yo nandziha swinene. (2)
- [10]**

30 wa timaraka

XIYENGE XA D VUTLHOKOVETSERI

1A SWITLHOKOVETSELO SWO KA SWI NGA RI SWA NDZAWULELO

XIVUTISO XA 6 XIMBANGU

- 6.1 Mutlhokovetseri u le ku hlamarisiweni hi timhaka leto biha ti endlaka hi vantshwa. Lavantshwa hi vona va byelaka lavakulu leswi va faneleke va hanyisa xiswona. Hi le tlhelo a va swi lavi ku ya exikolweni. Mutlhokovetseri u le ku tsundzuxeni ka vantshwa lava leswaku va fanele va rhandza xikolo hikuva hi xona xi nga ta va pfuna. Vantshwa lava va endla timhaka to huma endleleni va vula leswaku va le ku tiphineni. (2)
- 6.2 "Lavantshwa va tikhomise nyarhi hi timhondzo."/Ntila wa 1. (1)
- 6.3 Xitlhokovetselo lexi xi vumbiwile hi tindzimana ta ntlhanu leti vumbiweke hi mintila ya ntlhanuntlhanu. (1)
- 6.4 Mutlhokovetseri a nga tsakangi. Hikuva u le ku hlamaleni hi leswi endlwaka hi lavantshwa leswi nga n'wi tsakiseki. (2)
- 6.5 Vito ra Xitlhokovetselo lexi i "Kasi ku humelela yini?", kasi hungu ra Xitlhokovetselo ri vulavula hi swihlamariso leswi vantshwa va swi endlaka swi hlamarisaka vanhu lavakulu. (2)
- 6.6 Mutlhokovetseri u kombela vatswari va vana lava leswaku va fanele va laya vana va vona va ha ri vatsongo. (2)
- [10]**

1B SWITLHOKOVETSELO SWA NDZAWULELO

XIVUTISO XA 7 XIMBANGU

- 7.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi wanuna loyi a nga helela hi ntirho, kutani a tshika ku famba a lava wun'wana. Ndyangu wa yena wu xaniseka hi matlhelo hinkwawo. Nsati wa yena u tsandzeka no tlhelela eka rikwavo hikuva tata wa yena u dyile xuma. (2)
- 7.2 Nsati na vana va hanya hi rikoko ra xilondzo./Ntila wa 43. (1)
- 7.3 B./a a ri hava mali yo tlherisela leyi nuna wa yena Gezani a a n'wi lovorile hi yona hikuva tata wa yena Risenga a a dyile hinkwayo. (1)
- 7.4 Vito ra Xitlhokovetselo i Vukati i mbilu, kasi na rona hungu ra Xitlhokovetselo ri vulavula hi ku tiyisela evukatini hambiloko swi tika. (2)
- 7.5 Ta khorwisa. Va kona vamanana lava xanisekaka evukatini kambe va nga tlheleli eka rikwavo hikokwalaho ko va vatswari va vona va dyile xuma hinkwaxo. (2)
- 7.6 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena leri twisisekaka. Xikombiso:
A ndzi ta famba ndzi lava ntirho ndzi ta kuma mali yo hlayisa vana va mina. (2)
- [10]**

XIVUTISO XA 8 XIMBANGU

Nawu wa ntumbuluko – M.M. Marhanele

- 8.1 Mutlhokovetseri u tsundzuxa vanhu lava va hanyaka hi ndlela leyi nga amukelekiki, lava cincaka maendlelo ya swilo va lumbeta xidemokirasi, leswaku va fanele va nga cinci milawu na leswi a ku hanyisiwa xiswona loko xidemokirasi xi nga si nghena. (2)
- 8.2 "Mi nga tihlanganisi tinhloko."/Ntila wa 3. (1)
- 8.3 I khale ka 'President' ya Afrika-Dzonga Nkulukumba Nelson Mandela. (1)
- 8.4 Mutlhokovetseri a lava ku lemukisa vahlayi leswaku va landzelela nawu wa ntumbuluko lowu vulaka leswaku wanuna u fanele a tekana na wansati ematshan'weni ya leswaku wanuna a tekana na wanunakulobye kumbe wansati a tekana na wansatikulobye. (2)
- 8.5 Ntila wa 14 lowu nge: 'Mi nga yimisi tiko hi milenge', i xivulavulelo. Mutlhokovetseri u hlamusela leswaku vanhu va nga xanisi tiko hi ku endla leswaku ri tirha ri nga wisi hi mintirho leyi nga pfuneki nchumu. (2)
- (Amukela na matwisiselo wa mańwana.) (2)
- 8.6 Ya amukeleka eka mina. Vumbiwa bya Afrika-Dzonga byi vula leswaku munhu un'wana na un'wana u na mfanelo ya ku tihlawulela leswi a faneleke a hanyisa xiswona. (2)

[10]

30 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100